

TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇALIŞMALAR BAĞLAMINDA KADINLARDA BOŞANMANIN NEDENLERİ (2000-2018): SİSTEMATİK DERLEME

Doç. Dr. Sena KAPLAN¹, Ar. Gör. Halime ABAY², Ar. Gör. Esra Bükecik³, Dr. Öğr. Üyesi Sevil ŞAHİN⁴
Dr. Öğr. Üyesi Ayten ARIÖZ DÜZGÜN⁵, Prof. Dr. Aysun BAY KARABULUT⁶

Özet

Bu çalışmada Türkiye’de 2000-2018 yılları arasında yayımlanmış olan kadınlarda boşanma nedenlerinin araştırıldığı çalışmaların sistematik olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmalar “Google Akademik” veri tabanında “boşanma nedenleri” ve “Türkiye” anahtar kelimeleri kullanılarak, “Google Scholar”, “Pubmed”, “ScienceDirect” veri tabanlarında ise “reason of divorce” ve “Turkey” anahtar kelimeleri kullanılarak taranmıştır. Tarama sonuçları “İngilizce sayfalardan ara” veya “Türkçe sayfalarda ara”, “2000-2018 yılları”, “Tam metin erişilebilenler”, “Türkiye’de gerçekleştirilenler”, “Nitel ve nicel araştırmalar”, “Boşanma nedenlerine yönelik bulgusu olanlar”, “Kadınlar ile gerçekleştirilenler” ve “Tekrar olan makalelerin çıkarılması” kriterleri kullanılarak sınırlandırılmıştır. Tarama sonucunda Google Scholar’da, Pubmed’te ve ScienceDirect’te dışlama kriterlerine göre uygun çalışmaya ulaşılamamıştır. Google Akademik’te yapılan taramada ise 148 makaleye ulaşılmıştır. Dışlama kriterlerine göre çalışmalar sınırlandırıldığında, 13 makale çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Yapılan incelemede en dikkat çeken boşanma nedenlerinin “şiddet” ve “aldatılma” olduğu belirlenmiştir. “Şiddet” tüm çalışmalarda, “aldatılma” ise on iki çalışmada boşanma nedeni olarak gösterilmiştir. Çalışmaların yedisinde ise “aile üyelerinin olumsuz etkisi” ve “ekonomik sorunlar”, altısında “cinsel sorunlar” boşanma nedeni olarak belirtilmiştir. “Şiddetli geçimsizliğin” beş çalışmada ilk üç boşanma nedeni arasında yer aldığı dikkat çekmektedir. Ayrıca “kötü alışkanlıklar”, “ruhsal hastalıklar”, “sevgi eksikliği”, “aile rollerini yerine getirememesi”, “kısırçılık”, “eşinden fazla gelire sahip olma” diğer boşanma nedenleri arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Boşanma nedenleri, Türkiye, Sistematik derleme

THE REASONS OF DIVORCE IN WOMEN THE CONTEXT OF STUDIES IN TURKEY (2000-2018): A SYSTEMATIC REVIEW**Abstract**

In this study, it is aimed to systematically review the articles that investigate the cause of divorce among women and published between the years of 2000-2018 in Turkey. Articles were scanned using “boşanma nedenleri” and “Türkiye” key words on “Google Akademik” database, “reason of divorce” ve “Turkey” key words on “Google Scholar”, “PubMed”, “ScienceDirect” database. Results of research were limited by the criteria that “Search of the English page” or “Search in Turkish pages”, “2000-2018 years”, “Full-text accessible”, “performed in Turkey”, “quantitative and qualitative research”, “finding for reason of divorce”. As a result of the research, appropriate study could not be achieved according to the exclusion criteria in Google Scholar, Pubmed and ScienceDirect. In the search on Google Scholar, 148 articles were reached. When articles were restricted according to exclusion criteria, 13 articles constituted the universe of the study. In the research, it was found that the most important reasons of divorce were “violence” and “cheating”. “Violence” was shown as a reason of divorce in all studies, and “Cheating” in twelve studies. In seven of the studies, “negative effects of family members” and “economic problems”, in six of them “sexual problems” are stated as the reason of divorce. It is noteworthy that “severe conflict” was among the first three divorces in five studies. In addition, “bad habits”, “mental illness”, “lack of love”, “inability to fulfill family roles”, “jealousy”, “having more income” were stated as other divorce reasons.

Keywords: Divorce, Reasons of divorce, Turkey, Systematic review

Derleme Makale / Review Article

¹ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye, ataykaplan@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-1677-5463

² Sorumlu yazar/Corresponding Author, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye, halime_colak@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9286-9755

³ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye, esra.bukecik@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7316-9726

⁴ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye, sevilshahin1@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7089-6648

⁵ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye, aytenarioz@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3070-6560

⁶ Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Türkiye, aysunbay@hotmail.com, ORCID ID:0000-0002-7873-2805

GİRİŞ

Bireyin kendisini güvende hissettiği, birlikte yaşamayı ve paylaşımı öğrendiği aile, toplumdaki en önemli sosyal yapıdır. Aile birliğinin sağlıklı yürüebilmesinde bireyler arasındaki, sevgi, sadakat, güven ve inanç gibi değerler önem taşımaktadır. Bu nedenle aile bireysel ve toplumsal açıdan önemli ve kritik bir yapıdır (Doğan, 2016: 992).

Aile kurumu, gelişen ve değişen yaşam biçimlerinden, teknolojiden, yeni çevresel şartlardan doğrudan etkilenmektedir. Toplumsal değişime neden olan modernleşme ve küreselleşme ailede yapısal ve biçimsel değişimlere neden olmanın yanında; aile içi ilişkiler, güç ve iktidarın kullanımı yönünden de değişime neden olmaktadır (Amato ve Cheadle, 2005:191-194; Yodanis, 2005:646). Günümüzde aile yapısındaki fonksiyon ve rollerindeki bu değişimler, çeşitli olumsuzlukları ve problemleri beraberinde getirmektedir. Aile bağlarını güçlendiren ve aileyi ayakta tutan değerlerin zarar görmesi zamanla aile içi krizlerin yaşanmasının yanında, boşanmalara da neden olmaktadır (Doğan, 2016:992).

Boşanma Olgusu

Boşanma, hukuki sorunlarla ilgili kanuni, çiftin birbirine yabancılaşmasıyla ilgili duygusal, para ve mal ile ilgili ekonomik, çocukların velayeti ile ilgili ebeveynlik, arkadaşlıklar ve sosyal faaliyetlerde meydana gelen değişikliklerle ilgili sosyal ve yeniden bağımsızlık kazanarak kendini bulma sorunlarıyla ilgili psikolojik boyutları olan bir olaydır (Bohannon 1970:35,36). Boşanma, aile birliğinin bozulmasına, ailenin bölünmesine ya da bütünüyle dağılmasına yol açmakta, bireylerin yakın çevrelerini de kapsayacak bir biçimde bütün aile üyelerini olumsuz etkilemektedir (Arpacı ve Tokyürek, 2012:2). Bohannon' a göre boşanma bir süreçtir ve altı aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalardan ilki; duygusal boşanma, ikincisi; yasal boşanma, üçüncüsü; ekonomik boşanma, dördüncüsü; aile boşanması, beşincisi; sosyal boşanma ve son olarak da psikolojik boşanmadır (Bohannon 1970:35,36).

TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2016 verilerine göre; Türkiye'de 2016 yılında 594 bin 493 evlilik gerçekleşirken, aynı yıl 126 bin 164 boşanma olayının gerçekleştiği, son üç yıldaki boşanma olaylarının ise 500 bini aştığı bildirilmiştir (TÜİK, 2017a). Boşanma ile ilgili çalışmalara genel olarak bakıldığında; boşanmaya karşı tutum ve boşanma oranlarının toplumsal, kültürel ve bireysel özellikler açısından farklılaştığı görülmektedir (Wolfinger, 2003:338; Aybey, 2015:105; Doğan, 2016:1003-07). Türk Medeni Kanunu'na göre boşanmanın genel sebepleri zina, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı, evlilik birliğinin temelden sarsılması yani şiddetli geçimsizlik, eşlerin anlaşamaması ve ortak hayatın yeniden kurulamaması yani fiili ayrılık olarak sıralanmaktadır (Türk Medeni Kanunu (TMK), 2001, Md. 161-166:8071-72).

Kadın Açısından Boşanma

Ülkemizde en önemli boşanma nedeni her iki cinsiyette de sorumsuz ve ilgisiz davranış gösterme olarak belirtilmektedir. Aynı çalışmada, boşanmış eşler arasında sorumsuz ve ilgisiz davranış gösterme kadınlar için %61.5, erkekler için ise %40.2 olarak belirtilmiştir. Bunun yanında diğer boşanma nedenleri kadınlar yönünden %42.6 ile evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama, %36.4 ile dayak/kötü muamele olurken, erkekler için sorumsuz ve ilgisiz davranmadan sonra kök aile kaynaklı sorunların öne çıktığı, bu doğrultuda %24.5 ile eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması ve %24 ile eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması olarak sıralanmaktadır (TÜİK, 2017b).

Aybey (2015:114) tarafından yapılan bir çalışmada, "erkeğin olumsuz davranışı" kadınlar açısından boşanma nedenleri arasında en önemli faktör olarak gösterilmiştir. Bunun yanında aldatma, şiddet, cinsel sorunlar, ailedeki diğer fertlerden kaynaklanan problemler, eşler arası sevginin olmaması ise diğer nedenler olarak belirtilmiştir. Yodanis (2005:653) Kanada'da yapmış olduğu çalışmada, eşleriyle statü olarak eşit durumdaki kadınların boşanma oranlarının daha fazla olduğunu ve kadının rollerindeki değişimin boşanma oranlarını etkilediğini belirtmiştir. Amerika'da yapılan bir çalışmada ise fiziksel ve duygusal şiddet, aldatma, ailevi

sorumlulukların ihmal edilmesi, kumar oyunları, parasal problemler, işsizlik, aile duygusundan yoksun olma, cinsel sorunlar gibi faktörler boşanma nedenleri olarak belirtilmiştir. Uyumsuzluk, alkol ve madde kullanımı, çiftlerin sosyal statülerinin farklı olması ve yaşam tarzlarının birbirinden farklı olması diğer önemli boşanma nedenleri arasında yer almaktadır (Amato ve Cheadle, 2005:199-201).

Kadınlar, ataerkil toplum düzeni, toplumsal statü, sosyo-ekonomik koşullar, aile içi sorumluluklar ve şiddet mağdurlarının çoğunluğunu oluşturma gibi nedenlerle boşanmalarda daha savunmasız olan grubu oluşturmaktadır (Can, 2016:889). Sosyo-ekonomik düzeyi yetersiz olan kadınların boşanma kararını verirken zorlandıkları, boşandıktan sonra ise çocukları varsa eğer onların masraflarını karşılamakta güçlük çektikleri bilinmektedir. Boşanmış bir kadın, boşandıktan sonra da genellikle çevresinden kötü tepkiler almakta, dul kadın imajı yüzünden yalnız yaşamakta zorlanmakta ve hemcinsleri tarafından da birer tehlike olarak görülmektedirler. Bunun dışında boşanma kararını veren kadın, bu karardan ötürü şiddet görebilmektedir. Boşanma kararını vermenin ve boşanmış bir kadın olmanın kadınlar için oldukça zor bir süreçtir. Hem bu süreçte hem de sonrasında kadınlar toplum içinde zor şartlar altında yaşamaya devam etmektedir (Can ve Aksu, 2016:889; Aktaş, 2011:2,6).

Boşanma, toplumu ve aileyi psikolojik, sosyal ve ekonomik yönden olumsuz etkileyen kompleks bir olgudur (Doğan, 2016:992). Ülkemizde özellikle son yıllarda artış gösteren boşanma, toplumsal sorunlardan biri haline gelmiştir. Boşanmayı etkileyen faktörlerin araştırılması ve incelenmesi boşanmaya yönelik politikaların geliştirilmesinde oldukça önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, Türkiye’de 2000-2018 yılları arasında yayımlanmış olan kadınlarda boşanma nedenlerinin araştırıldığı çalışmaların sistematik olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Makale Seçim Kriterleri

Bu çalışmada, Türkiye’de 2000-2018 yılları arasında yayımlanan ve kadınlarda boşanma nedenlerinin araştırıldığı çalışmaların sistematik derlemesi yapılmıştır. Çalışmanın sistematik derlemesi, konuya ilişkin araştırma makalelerinin geriye dönük olarak taranmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla; “Google Akademik” veri tabanında “boşanma nedenleri” ve “Türkiye” anahtar kelimeleri kullanılarak, “Google Scholar”, “Pubmed”, “ScienceDirect” veri tabanlarında ise “reason of divorce” ve “Turkey” anahtar kelimeleri kullanılarak literatür taraması yapılmıştır.

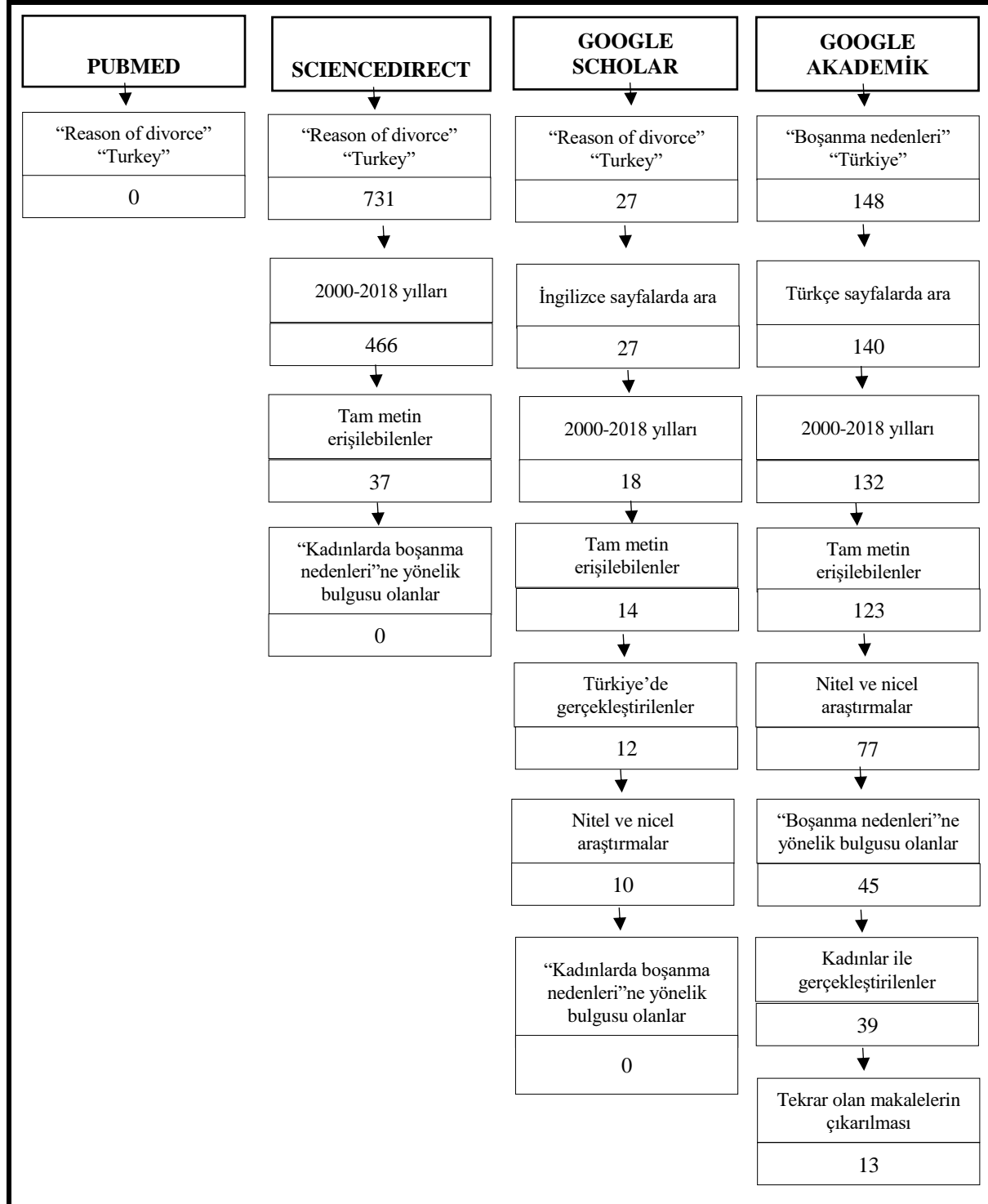
Dışlanma Kriterleri

Tarama sonuçları “İngilizce sayfalardan ara” veya “Türkçe sayfalarda ara”, “2000-2018 yılları”, “Tam metin erişilebilenler”, “Türkiye’de gerçekleştirilenler”, “Nitel ve nicel araştırmalar”, “Boşanma nedenlerine yönelik bulgusu olanlar”, “Kadınlar ile gerçekleştirilenler” ve “Tekrar olan makalelerin çıkarılması” kriterleri kullanılarak sınırlandırılmıştır.

Ulaşılabilen Makaleler

Çalışma kapsamında; Google Scholar’da “reason of divorce” ve “Turkey” anahtar kelimeleri ile yapılan taramada 27 makaleye ulaşılmıştır. Tarama İngilizce sayfalar ve 2000-2018 yılları ile sınırlandırıldığında 18 makaleye erişilmiştir. Tam metin erişimi olanlar kaydedilerek çalışmaya dahil edilmiştir (n=14). İlgili makaleler “Türkiye’de gerçekleştirilen araştırmalar (n=12)” ve “Nitel ve nicel araştırmalar (n=10)” kriterleri kullanılarak sınırlandırılmış olup, bu makaleler ayrıntılı incelendiğinde hiçbirinin boşanma nedenlerine yönelik bulgusunun olmadığı belirlenmiştir (n=0). Ayrıca Pubmed’te “reason of divorce” ve “Turkey” anahtar kelimeleri ile yapılan taramada herhangi bir makaleye ulaşılamamıştır (n=0). ScienceDirect’te “reason of divorce” and “Turkey” anahtar kelimeleri ile yapılan taramada 731 makaleye ulaşılmıştır. Tarama 2000-2018 yılları ile sınırlandırıldığında 466 makaleye erişilmiştir. İlgili makaleler incelenmiş ve tam metin erişimi olan 37 makale kaydedilmiştir. İlgili makaleler incelenmiş olup, bu makalelerde boşanma nedenlerine ilişkin veri olmadığı belirlenmiştir (n=0) (Şekil 1).

Çalışmada, Google Akademik'te “boşanma nedenleri” ve “Türkiye” anahtar kelimeleri ile yapılan taramada ise 148 makaleye ulaşılmıştır. Tarama dili Türkçe olarak ve 2000-2018 yılları ile sınırlandırıldığında 140 makaleye erişilmiştir. Tam metin erişimi olanlar kaydedilerek çalışmaya dahil edilmiştir (n=123). İlgili makaleler “Nitel ve nicel araştırmalar (n=77)”, “Boşanma nedenlerine yönelik bulgusu olanlar (n=45)”, “Kadınlar ile gerçekleştirilenler (n=39)” kriterleri yönünden incelenmiştir. Tekrar olan makalelerinde çıkarılmasıyla, elde edilen 13 makale çalışmanın evrenini oluşturmuştur (Şekil 1).



Şekil 1. Çalışmanın Veri Tarama Akış Şeması

BULGULAR

Literatür incelemesi sonucunda ulaşılan 13 araştırma makalesi çalışmaya dahil edilmiştir. Bu araştırmaların sonuçlarına göre, Türkiye’de kadınlarda boşanma nedenleri Tablo 1.’de verilmiştir.

Çalışmalar incelendiğinde, Sağlam ve Aylaz’ın (2017:585) çalışmasında sosyal inceleme raporları değerlendirilmiştir. Çalışmada, 95 çift ile yapılan görüşme raporu sonuçlarına göre; kadınların %25.3’ünün şiddet ve baskı, %21.1’inin kendi ailesinin etkisinde kalma, %13.7’sinin ilgisizlik ve sorumsuzluk nedeniyle boşandıkları belirlenmiştir (Sağlam ve Aylaz, 2017:589). Uçar’ın (2011:38) 218 kadının katılımıyla gerçekleştirdiği nicel ve tanımlayıcı tipteki çalışmasında boşanma nedeni olarak birinci sırada şiddet (%32.6), ikinci sırada şiddetli geçimsizlik (%69.3) ve üçüncü sırada ise ekonomik sorunlar (%36.2) yer almaktadır. Bunun yanı sıra Can ve Aksu’nun (2016:895) nitel tipteki çalışmasında, 10 boşanmış kadın ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda üç kadının kumar ve uyuşturucu bağımlılığı nedeniyle eşinden boşandığı, ikişer kadının ise aldatılma ve şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşandıkları saptanmıştır (Can ve Aksu, 2016:897). Aybey’in (2015:106) 137 kadın ile görüşme ve anket yoluyla veri topladığı nitel ve nicel tipteki çalışması Ege Bölgesi’ni yansıtmaktadır. Bu çalışmada ise kadınların en sık olarak belirttiği boşanma nedenleri eşin olumsuz davranışı (%24.66), aldatılma (%21.92) ve şiddettir (%12.33) (Aybey, 2015:113).

Uğur’un (2014:303) 21 akademisyen kadın ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yaptığı çalışmada, boşanma nedeni olarak eşler arası iletişimsizlik, eşler arası duygusal bağların zayıflaması, yoğun iş temposu nedeni ile eşlerin ailelerine zaman ayıramaması, aile içi rollerin paylaşımında sorun yaşanması ve duygusal bakımdan hayal kırıklığı yaşanması gösterilmiştir. Aynı zamanda Demirci (2015:70) çalışmasında yeniden evlenmeleri toplumsal cinsiyet yönünden ele almıştır. Çalışmada ikinci kez evlenen 10 kadın ve erkek ile yarı yapılandırılmış ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda boşanma nedenlerinin eşlerin evlilik/aile rollerini yerine getirememesi, aldatılma, aile içi ritüeller, ruhsal ya da cinsel hastalıklar, ekonomik sorunlar ve normalleşen şiddet olduğu belirlenmiştir (Demirci, 2015:90). Bunun yanında Özabacı ve arkadaşlarının (2015:463) boşanmış kadınların umutsuzluk düzeylerini ve sosyal destek alma durumlarını değerlendirdikleri çalışmasında, kadınların %37.1’i şiddetli geçimsizliği, %32.6’sı uyumsuzluğu ve %22.9’u şiddeti boşanma nedeni olarak belirtmişlerdir. Ayrıca Sarpkaya’nın (2013:38) Van ilini yansıtan 10 boşanmış kadın ile gerçekleştirdiği nitel tipteki çalışmasında, altı kadın şiddet ve hakareti, iki kadın aldatılmayı ve bir kadın kuma getirmeyi boşanma nedeni olarak göstermiştir.

Aktaş’ın (2011:55) boşanma nedenlerini ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükleri incelediği çalışmasında, sözlü ve/veya fiziksel şiddet (%69.3), sorumsuzluk (%38.6) ve geçimsizlik (%36.6) en yüksek oranda belirtilen boşanma nedenlerini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Oruç ve Kurt’un (2009:301) çalışmasında Erzurum ve Bursa Müftülüklerine 2005-2008 yıllarında gelen sorular ışığında kadınların boşanma talebinin nedenleri incelenmiştir. Boşanmak isteyen 24 kadın aldatılma, eşin olumsuz karakteri, şiddet, cinsel sorunlar ve hastalıklar, ailedeki diğer fertlerin olumsuz etkileri ve eşler arasında sevginin olmaması nedeniyle boşanmak istediğini belirtmiştir (Oruç ve Kurt, 2009:308). Uçan’ın (2007:40) çalışmasında boşanma sürecinde olup kriz merkezine başvuran 110 kadının retrospektif olarak takip kartlarının analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda kadınların %43.3’ünün şiddetli tartışma, %32.7’sinin aldatılma ve %15.6’sının psikiyatrik hastalık, cinsel sorunlar, ekonomik güçlükler, evlat kaybı, uyum güçlükleri, ensest gibi diğer durumlar nedeniyle boşanmak istedikleri belirlenmiştir (Uçan, 2007:41). Salman’nın (2011:88) 15 kadın ile anket uygulaması ve kategorik bağlamsal çözümleme tekniği kullanarak gerçekleştirdiği karma tipteki çalışmasında ise, kadınlar boşanma nedeni olarak kötü muameleyi, erkeğe yönelik geleneksel bakış açısını, aldatılmayı, eşinden fazla gelire sahip olmayı ve şiddeti göstermişlerdir. Ayrıca Taş (2014:220) 21 boşanmış kadınla gerçekleştirdiği çalışmasında evlenerek Türkiye’den Belçika’ya göçen

kadınların boşanma sorunlarını nitel olarak incelemiştir. İnceleme sonucunda boşanma nedeni olarak geniş ailede yaşamak zorunda kalma, aldatılma, kocanın sorunlarının (uyuşturucu kullanımı ve ticareti, hayatında başka kadının olması, hapis yatmış olması vb.) evlilik öncesinde gizlenmesi, eş ve aile üyelerinden şiddet görme, kadının dil öğrenmek, çalışmak, sosyal etkinliklere katılmak, kendilerini geliştirmek gibi isteklerine izin verilmemesi gösterilmiştir (Taş, 2014:226).

Yapılan incelemede; en dikkat çeken boşanma nedenlerinin “şiddet” ve “aldatılma” olduğu belirlenmiştir. “Şiddet” tüm çalışmalarda boşanma nedeni olarak belirtilmiş olup (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Uçar, 2011:38; Can ve Aksu, 2016:897; Aybey, 2015:113; Uğur, 2014:303; Demirci, 2015:90; Özabacı ve ark., 2015:463; Sarpkaya, 2013:38; Aktaş, 2011:55; Oruç ve Kurt, 2009:308; Uçan, 2007:41; Salman, 2011:88; Taş, 2014:226), nicel çalışmalarında tümünde ilk üç boşanma nedeni arasında yer almaktadır (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Uçar, 2011:38; Özabacı ve ark., 2015:463; Aktaş, 2011:55; Uçan, 2007:41). “Aldatılma” ise on üç çalışmanın on ikisinde boşanma nedeni olarak gösterilmiştir (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Uçar, 2011:38; Can ve Aksu, 2016:897; Aybey, 2015:113; Demirci, 2015:90; Özabacı ve ark., 2015:463; Sarpkaya, 2013:38; Aktaş, 2011:55; Oruç ve Kurt, 2009:308; Uçan, 2007:41; Salman, 2011:88; Taş, 2014:226).

Aynı zamanda çalışmaların yedisinde “aile üyelerinin olumsuz etkisi” (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Aybey, 2015:113; Özabacı ve ark., 2015:463; Aktaş, 2011:55; Oruç ve Kurt, 2009:308; Uçan, 2007:41; Taş, 2014:226) ve “ekonomik sorunlar” (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Uçar, 2011:38; Aybey, 2015:113; Demirci, 2015:90; Aktaş, 2011:55; Oruç ve Kurt, 2009:308; Uçan, 2007:41); altısında “cinsel sorunlar” boşanma nedeni olarak belirtilmiştir (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Aybey, 2015:113; Demirci, 2015:90; Aktaş, 2011:55; Oruç ve Kurt, 2009:308; Uçan, 2007:41). Ayrıca “şiddetli geçimsizliğin” beş çalışmada ilk üç boşanma nedeni arasında yer aldığı dikkat çekmektedir (Uçar, 2011:38; Can ve Aksu, 2016:897; Özabacı ve ark., 2015:463; Aktaş, 2011:55; Uçan, 2007:41). Çalışmaların dördünde “kötü alışkanlıklar” (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Can ve Aksu, 2016:897; Özabacı ve ark., 2015:463; Aktaş, 2011:55) ve “ruhsal hastalıklar” (Can ve Aksu, 2016:897; Özabacı ve ark., 2015:463; Uçan, 2007:41); üçünde “sevgi eksikliği” (Aybey, 2015:113; Uğur, 2014:303; Oruç ve Kurt, 2009:308) ve “aile rollerini yerine getirememe”(Uğur, 2014:303; Demirci, 2015:90; Sarpkaya, 2013:38); ikisinde “kıskançlık” (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Can ve Aksu, 2016:897) ve “eşinden fazla gelire sahip olma” kadınlar tarafından boşanma nedeni olarak belirtilmiştir (Can ve Aksu, 2016:897; Salman, 2011:88).

Bunun yanı sıra yapılan bir çalışmada, kuma getirme ve kültür uyuşmazlığının yol açtığı yabancılaşmanın boşanma nedeni olarak gösterilmesi dikkat çekmektedir (Sarpkaya, 2013:38). Dikkat çeken diğer boşanma nedenleri arasında evlat kaybı (Uçan, 2007:41), geniş ailede yaşama (Taş, 2014:226), eşin olumsuz karakteri (Oruç ve Kurt, 2009: 308), evi terketme (Özabacı ve ark., 2015:463; Aktaş, 2011:55), fikir uyuşmazlığı (Aktaş, 2011:55), sorumsuzluk (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Aktaş, 2011:55), ilgisizlik (Sağlam ve Aylaz, 2017:589), uyumsuzluk (Özabacı ve ark., 2015:463), iletişimsizlik (Uğur, 2014:303), aile içi ritüeller (Demirci, 2015:90), duygusal açıdan hayal kırıklığı yaşanması, aile içi rollerin paylaşımında sorun yaşanması (Uğur, 2014:303), eşlerin birbirlerinin yaşam şekillerine karışma (Aybey, 2015:113) ve yaşama alanını kısıtlaması yer almaktadır (Can ve Aksu, 2016:897).

Tablo 1. Araştırma Sonuçlarına Göre Türkiye’de Kadınlarda Boşanma Nedenleri

Yazarlar (Yıl)	Çalışmanın Başlığı	Çalışmanın Tipi, Örneklemi, Veri Toplama Yöntemi	Kadınlarda Belirtilen Boşanma Nedenleri
Sağlam M, Aylaz R. (2017).	Çeşitli Değişkenler Açısından Boşanmış Bireylerin Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> Nicel, retrospektif ve tanımlayıcı tipte 95 çift Psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacı tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporlarının değerlendirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Şiddet ve baskı (%25.3) Kendi ailesinin etkisinde kalma (%21.1) İlgisizlik ve sorumsuzluk (%13.7) Aldatılma (%10.5) Kıskançlık ve şüphecilik (%8.4) Cinsel sorunlar (%8.4) Alkol ve uyuşturucu kullanımı (%5.3) Nedeni yok (%5.3) Maddi sorunlar (%2.1)
Uçar O. (2011).	İzmir Aile Mahkemelerinde Boşanma Davası Görülen Kadınlarda Eş Şiddetine Maruz Kalma Durumu	<ul style="list-style-type: none"> Nicel ve tanımlayıcı tipte 218 kadın Anket uygulaması 	<ul style="list-style-type: none"> Şiddet (%32.6) Şiddetli geçimsizlik (%69.3) Ekonomik sorunlar (%36.2) Aldatılma (%11.5) Diğer (%9.2)
Can Y, Aksu NB. (2016).	Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın	<ul style="list-style-type: none"> Nitel tipte 10 boşanmış kadın Derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yapılan görüşme 	<ul style="list-style-type: none"> Kumar ve uyuşturucu bağımlılığı (3 kadın) Aldatılma (2 kadın) Şiddetli geçimsizlik (2 kadın) Kıskançlık, şiddet, maaşının eşinin maaşından yüksek olması (1 kadın) Hayatı paylaşamamak, birbirlerinin yaşam alanını kısıtlamak (1 kadın) Eşinin psikolojik rahatsızlığı (1 kadın)
Aybey S. (2015).	Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Nedenleri (Ege Bölgesi Örneği)	<ul style="list-style-type: none"> Nitel ve nicel tipte 137 kadın Anket uygulaması ve görüşme 	<ul style="list-style-type: none"> Eşin olumsuz davranışı (%24.66) Aldatılma (%21.92) Şiddet (%12.33) Cinsel sorunlar (%11.64) Birbirlerinin yaşam şekillerine karışma (%10.27) Sevgi noksanlığı (%8.90) Ailedeki diğer fertlerin olumsuz etkileri (%6.16) Maddi sorunlar (%4.11)
Uğur SB. (2014).	Günümüzde Kadının Boşanma Deneyimleri: Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Araştırma	<ul style="list-style-type: none"> Nitel tipte 21 kadın Derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yapılan görüşme 	<ul style="list-style-type: none"> Eşler arası iletişimsizlik Eşler arası duygusal bağların zayıflaması Yoğun iş temposu nedeni ile eşlerin ailelerine zaman ayıramaması Aile içi rollerin paylaşımında sorun yaşanması Duygusal bakımdan hayal kırıklığı yaşanması
Demirci MS. (2015).	Toplumsal Cinsiyet Açısından Yeniden Evlenmeler: Kadın ve Erkekler Gözünden Niteliksel Bir İnceleme	<ul style="list-style-type: none"> Nitel ve nicel tipte İkinci kez evlenen 20 katılımcı (10 kadın, 10 erkek) Yarı yapılandırılmış ve derinlemesine görüşme 	<ul style="list-style-type: none"> Eşlerin evlilik/aile rollerini yerine getirememesi Aldatılma Aile içi ritüeller Ruhsal ya da cinsel hastalıklar Ekonomik sorunlar Normalleşen şiddet
Özabacı N, Gamsız Ö, Biçen BŞ, Altınok A, Dursun A, Sandıkçı Ç, Altunbaş T, Ağcagil Y. (2015).	Boşanmış Kadınların Umutsuzluk Düzeyleri Ve Sosyal Destek Alma Durumları	<ul style="list-style-type: none"> Nicel ve tanımlayıcı tipte 430 kadın Anket uygulaması 	<ul style="list-style-type: none"> Şiddetli geçimsizlik (%37.1) Uyuşmazlık (%32.6) Şiddet (%22.9) Aldatılma (%21.1) Ekonomik sorunlar (%21.1) Aileler ve akrabalar (%20.6) Alkol ve uyuşturucu (%20.6) Evi terk (%12.0) Zararlı alışkanlıklar (%10.3) Diğer (%10.3) Otorite (%5.7) Akıl hastalığı (%1.7)

Tablo 1. Araştırma Sonuçlarına Göre Türkiye’de Kadınlarda Boşanma Nedenleri (devamı)

Yazarlar (Yıl)	Çalışmanın Başlığı	Çalışmanın Tipi, Örneklemi, Veri Toplama Yöntemi	Kadınlarda Belirtilen Boşanma Nedenleri
Sarpkaya OA. (2013).	Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya Direnme Stratejileri: Van Örneği	<ul style="list-style-type: none"> Nitel tipte 10 boşanmış kadın Yarı yapılandırılmış ve derinlemesine görüşme 	<ul style="list-style-type: none"> Şiddet, hakaret (6 kadın) Aldatılma (2 kadın), Kuma getirme (1 kadın) Eşin görevlerini yerine getirememesi (1 kadın) Kültür uyumsuzluğunun yol açtığı yabancılaşma (1 kadın)
Aktaş Ö. (2011).	Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler	<ul style="list-style-type: none"> Nicel ve tanımlayıcı tipte, 370 katılımcı (202 kadın, 168 erkek) Anket uygulaması 	<ul style="list-style-type: none"> Sözlü ve/veya fiziksel şiddet (%69.3) Sorumsuzluk (%38.6) Geçimsizlik (%36.6) Maddi konular (%35.1) Fikir uyumsuzluğu (%34.2) Kötü alışkanlıklar (%31.7) Akrabaların karışması (%29.7) Aldatılma (%29.7) Evi terk etme (%19.8) Cinsel sorunlar (%16.8) Diğer (%5.9)
Oruç ES, Kurt A. (2009).	Erzurum ve Bursa Müftülüklerine 2005-2008 Yıllarında Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Talebinin Nedenleri	<ul style="list-style-type: none"> Nitel ve nicel tipte 24 boşanmak isteyen kadın Anket uygulaması ve görüşme 	<ul style="list-style-type: none"> Aldatılma Eşin olumsuz karakteri Şiddet Cinsel sorunlar ve hastalıklar Ailedeki diğer fertlerin olumsuz etkileri Eşler arasında sevginin olmaması
Uçan Ö. (2007).	Boşanma Sürecinde Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Nicel ve retrospektif tipte 110 kadın Takip kartlarının analizi 	<ul style="list-style-type: none"> Şiddetli tartışma (%43.3) Aldatılma (%32.7) Diğer (psikiyatrik hastalık, cinsel sorunlar, ekonomik güçlükler, evlat kaybı, uyum güçlükleri, ensest) (%15.8) Eşinin ailesiyle sorun yaşama (%10.9) Aldatma (%4.5)
Salman Ö. (2011).	Aile birliğinin Korunmasında Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Yönelik Kamusal Politikalar	<ul style="list-style-type: none"> Nitel ve nicel tipte 15 kadın Anket uygulaması ve kategorik bağlamsal çözümleme tekniği 	<ul style="list-style-type: none"> Kötü muamele ve erkeğe yönelik geleneksel bakış açısı Aldatılma Eşinden fazla gelire sahip olma Şiddet (ensest, duygusal ve ekonomik şiddet)
Taş E. (2014).	Evlilik Göçüyle Türkiye’den Belçika’ya Gelen Gelinler ve Boşanma Sorunu	<ul style="list-style-type: none"> Nitel tipte 21 boşanmış kadın Görüşme 	<ul style="list-style-type: none"> Geniş ailede yaşamak zorunda kalmak Aldatılma Kocanın sorunlarının (uyuşturucu kullanımı ve ticareti, hayatında başka kadının olması, hapis yatmış olması vb.) evlilik öncesinde gizlenmesi Eş ve aile üyelerinden şiddet görme Kadının dil öğrenmek, çalışmak, sosyal etkinliklere katılmak, kendilerini geliştirmek gibi isteklerine izin verilmemesi

TARTIŞMA

Aile ve evlilik kavramları kadar eski olan boşanma; nedenleri, sonuçları ve etkileri toplum, zaman, kültür ve bireye göre değişiklik gösteren bir olgudur. Ülkemizde son yıllarda boşanma oranlarında görülen artış ve boşanmaya yönelik tutumlardaki farklılıklar nedeniyle boşanmalar ciddi sosyal bir sorun haline gelmiştir (Aybey, 2015:105; Taş, 2014:234). Boşanmaların önemli ölçüde artması, evliliklerin sona ermesine neden olan değişkenlerin belirlenmesini, analiz edilmesini ve boşanma öncesi ve sonrasında ailede değişen rolleri anlamayı gerektirmektedir. Bu nedenle boşanmanın neden ve sonuçlarının araştırılması önem taşımaktadır (Vasudevan ve ark., 2016:3418; Clarke-Stewart ve Brentano, 2006:22,26).

Evlilikte çiftlerin birbirinin beklentilerini karşılayamaması, iletişim sorunları, sevgi ve saygının azalması, kültürel farklılıklar, cinsel sorunlar, maddi konular, kötü alışkanlıklar ve ilişkide başka birinin varlığı çiftlerin yaşadıkları sorunlar arasında yer almaktadır (Şendil ve Kızıldağ, 2005:118). Kadını boşanmaya götüren faktörler arasında “şiddet” önemli bir etkidir. Nitekim bu sistematik inceleme sonucunda tüm çalışmalarda şiddet boşanma nedeni olarak belirtilmektedir (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Uçar, 2011:41; Can ve Aksu, 2016:896; Aybey, 2015:117; Uğur, 2014:303; Demirci, 2015:100; Özabacı ve ark., 2015:464; Sarpkaya, 2013:40; Aktaş, 2011:55; Oruç ve Kurt, 2009:315; Uçan, 2007:41; Salman, 2011:89; Taş, 2014:228). Aynı zamanda şiddet nicel çalışmaların tümünde ilk üç boşanma nedeni arasında yer almaktadır (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Uçar, 2011:41; Özabacı ve ark., 2015:464; Aktaş, 2011:55; Uçan, 2007:41). Erkeğin üstün kabul edildiği toplumlarda kadının şiddete maruz kalması beklendiği bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve şiddet mağdurlarının çoğunluğunu oluşturan kadınların hangi destek mekanizmalarından nasıl yararlanabilecekleri konusunda bilgilendirilmelerinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Evlilik öncesi aile içi ve eşler arası iletişim, öfke kontrolü, çiftlerin birbirlerinden beklentileri, cinsel sorunlar, çocuk gelişimi, kadın hakları gibi sorunların çözümüne yönelik danışmanlık verilmesi ve kriz durumunda destek sistemlerine yönlendirmede sağlık profesyonelleri oldukça etkin role sahiptir.

Boşanma nedenlerine yönelik yapılan çalışmalarda en sık görülen bir diğer durum sadakatsizliktir (Amato ve Previti 2003:199). İncelememiz sonucunda “aldatılma” on üç çalışmanın on ikisinde boşanma nedeni olarak gösterildiği dikkat çekmektedir (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Uçar, 2011:41; Can ve Aksu, 2016:896; Aybey, 2015:115; Demirci, 2015:95; Özabacı ve ark., 2015:464; Sarpkaya., 2013:39; Aktaş, 2011:55; Oruç ve Kurt, 2009:309; Uçan, 2007:41; Salman, 2011:89; Taş, 2014:227). Yapılan çalışmalar incelendiğinde Mişe'nin (2015:28) Uşak ilinde boşanmış bireylerle gerçekleştirdiği çalışmada aldatılma en önemli boşanma nedeni olarak bulunmuştur. Benzer şekilde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014) tarafından yapılan araştırmada kadınların %90.7'si eşinin kendisini bir kez aldatmasının, tek başına boşanma nedeni olduğunu vurgulamıştır (ASPB, 2014:206). Uçan (2007)'in boşanma sürecinde kriz merkezine başvuran kadınları retrospektif olarak değerlendirildiği çalışmasında boşanma nedeni olarak hem aldatmanın, hem de aldatılmanın belirtilmesi, incelediğimiz diğer çalışmalardan farklı yönünü oluşturmaktadır.

Ülkemizde tarafların evlilik yaşamları sırasında karşılaştığı cinsel sorun boşanma nedenlerinden biridir. Nitekim incelediğimiz çalışmaların altısında “cinsel sorunlar” boşanma nedeni olarak karşımıza çıkmıştır (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Aybey, 2015:120; Demirci, 2015:97; Aktaş, 2011:55; Oruç ve Kurt, 2009:318; Uçan, 2007:41). Abalı (2006) boşanma başvurusunda bulunan kadınların eşle cinsel yaşamını boşanmaya neden olarak algılama durumunu belirlemeye yönelik çalışmasında, kadınların evlilik sürecindeki cinsel yaşamlarının genellikle kötü olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca bu sorunun kayıt altına alınmadığı halde evliliği bitiren ve kişilere boşanmayı düşündüren bir unsur olduğu görülmüştür (Abalı, 2006). Sucu'nun (2007) çalışması da incelediğimiz sonuçları destekler niteliktedir. Ülkemizde yaygın olan cinsel mitler, cinselliğin tabu olması ve özellikle kadınların cinsel yaşamının evlilikten sonra

başlaması gerektiği algısı gibi nedenlerle cinsellik konusu konuşulmaktan kaçınılmaktadır. Bu durum ise yaşanan cinsel sorunlara yönelik çözüm arayışını engellemektedir.

Evlilik birliği kurulduktan sonra eş ilişkileri kadar aile büyükleri ile olan ilişkiler de önem kazanmaktadır. Geleneksel Türk aile yapısında aile büyükleri sorunların çözümünde ve evliliğin devamının sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak günümüzde geniş aile yapısının sorun üreten bir noktaya gelmesi boşanmanın artmasına zemin hazırlayabilmektedir (Aktaş, 2011:29). İncelediğimiz çalışmaların yedisinde “aile üyelerinin olumsuz etkisi” boşanma nedeni olarak belirtilmiştir (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Aybey, 2015:122; Özabacı ve ark., 2015:464; Aktaş, 2011:56; Oruç ve Kurt, 2009:321; Uçan, 2007:41; Taş, 2014:228). Aynı zamanda incelenen çalışmalarda eşinin ailesiyle sorun yaşama (Uçan, 2007:41) ve geniş ailede yaşamak zorunda kalmak (Taş, 2014:228) kadın için boşanma nedeni olarak görülmektedir. Literatür incelendiğinde, Özüğurlu'nun (2006:201) çalışmasında katılımcıların %56'sının çiftlerin talebi olmaksızın aile büyüklerinin evliliğe müdahale etmesinden şikâyetçi olduğu dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Aktaş'ın (2011) çalışmasına göre ailelerin evliliklere müdahalede bulunması önemli boşanma nedenlerinden biridir. Ayrıca bu çalışmada akrabaların evliliğe karışmasından kaynaklanan hoşnutsuzluk oranı erkeklerde kadınlara göre daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda ilişkide anlaşmazlık yaşayan ve beklentilerinin karşılanmadığını düşünen erkeklerin, boşanma kararı alırken kadınlara göre daha kararlı davrandıkları belirlenmiştir (Aktaş, 2011:56). Bu doğrultuda evliliklerin sürdürülmesinde eşler arası ilişkilerin mahremiyetinin kilit rol oynadığı söylenebilir. Aynı zamanda aile büyüklerinin çekirdek aileye olan müdahalelerinin azaltılması bakımından eşlerin ekonomik yeterliliklerinin olması önem taşımaktadır.

Günümüzde bireylerin yaşadığı maddi sorunlar boşanma nedenleri arasında yer almaktadır (Coontz, 2007:9; Yodanis, 2005:653). İncelememizde, çalışmaların yedisinde “ekonomik sorunların” boşanma nedeni olarak gösterildiği belirlenmiştir (Sağlam ve Aylaz, 2017:589; Uçar, 2011:40; Aybey, 2015:123; Demirci, 2015:99; Özabacı ve ark., 2015:464; Aktaş, 2011:56; Uçan, 2007:41). Maddi yetersizlikler nedeniyle kadının çalışma yaşamına girmesi, ailedeki rollerinin değişmesine neden olmuştur (Süleymanov, 2010). Kadının işgücüne katılımı çoğu zaman olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmesine rağmen, aile yaşamını olumsuz etkileyebilmektedir (Yodanis, 2005:647; Bindhu Vasudevan ve ark., 2016:3423). Aile içindeki rolleri ile çalışma yaşamındaki rollerini aynı ölçüde yerine getirme zorunluluğu, kadınların kendilerini bu roller arasında sıkışmış hissetmelerine neden olabilmektedir. Aynı zamanda çalışma yaşamının kadının taleplerini arttırması nedeniyle de, kadın evliliğini sorgulayabilmektedir (Aydın ve Baran, 2010:118).

Yaptığımız incelemede, evlilik göçüyle Türkiye'den Belçika'ya gelen ve sonrasında boşanan kadınlarla yapılan çalışmada, kadınların “dil öğrenmek, çalışmak, sosyal etkinliklere katılmak, kendilerini geliştirmek gibi isteklerine izin verilmemesi”ni boşanma nedeni olarak belirtmeleri dikkat çekmektedir (Taş, 2014:229). Bunun yanında Salman'nın (2011:88), Can ve Aksu'nun (2016:897) çalışmalarında kadının eşinden fazla gelire sahip olmasının boşanma nedeni olarak belirtilmesi dikkat çeken bir diğer bulgudur. Yodanis (2005:653)'in çalışmasında eğitim ve gelir yönünden eşiyile eşit statüde ya da yakın durumda olan kadınlarda boşanma oranlarının daha yüksek bulunması, çalışma bulgularımızı destekler niteliktedir. Kadının çalışma yaşamında aktif olarak yer alması ile birlikte özgüveni artmakta, bu durum ise güç ve eşitlik talep etmesine neden olmaktadır (Bindhu Vasudevan ve ark., 2016: 3418,3422; Clark-Stewart ve Brentano, 2006; Yodanis, 2005:646). Ayrıca kadınların ekonomik özgürlüğünün olması boşanma kararı almalarını kolaylaştırabilmektedir. Oysa kadının çalışması eşiyile paylaşımcı bir rol üstlenmesine, karşılıklı anlayış içinde olmaları sonucu yaşam standartlarının iyileşmesine ve böylece evliliğin daha iyi bir boyuta taşınmasına zemin oluşturabilir.

Boşanma nedenleriyle ilgili olarak incelemeden edinilen bulgular, boşanmanın tek bir faktörle açıklanamayacak kadar karmaşık, sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik boyutları olan bir

olgu olduğu yönündeki görüşleri desteklemektedir. Boşanmayı etkileyen faktörlerin araştırılması boşanmaya yönelik politikaların geliştirilmesinde oldukça önem taşımaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde aile yapısını korunması ve devamlılığının sağlanmasında boşanmaya neden olan sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik faktörlerin bilinmesinin önem taşıdığı düşünülmektedir. Çalışmanın sonucunda kadınların boşanma nedenlerinin şiddet, aldatılma-aldatma, iletişim sorunları, ailedeki diğer fertlerin olumsuz etkileri, cinsel ve ekonomik sorunlar olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda;

- Evlilik öncesi adaylara evlilik içi iletişim, aile içi çatışmaların çözümü, baş etme yöntemleri ve cinsel sağlık gibi konularda standardize edilmiş rehberlerin oluşturulması,
- Sağlık profesyonelleri tarafından çiftlere aile içi ve eşler arası iletişim, öfke kontrolü, cinsel sorunlar, çocuk gelişimi ve kadın hakları gibi konularda danışmanlık hizmetinin verilmesi,
- Evliliğe ilişkin sorunların çözümüne yönelik bilgilerin verildiği “evlilik okullarının” kurumsallaşması ve sayısının artırılması,
- Aile danışma merkezlerinin işlevlerinin genişletilmesi, afiş, broşür ile tanıtımının yapılması ve aile eğitimine yönelik standart eğitim protokollerinin geliştirilmesi,
- Boşanma öncesi süreçte eşlere psikososyal destek veren kurumların ve kriz merkezlerinin yaygınlaşması ve ulaşılabilir olması,
- Evli çiftlere yönelik, evlilik terapisi hizmetlerinin tüm ailelerin düzenli yararlanacağı şekilde kurumsal modellere göre yapılandırılması,
- Aile içi şiddet konusunda, toplumsal bilinç ve duyarlılık kazanılmasında medya ve basın-yayın yoluyla şiddeti önlemeye yönelik programlar düzenlenmesi,
- Toplumsal farkındalık için medya ve basın-yayın yoluyla aile eğitimine yönelik yapıcı programların yaygınlaştırılması önerilir.

Bilgilendirme / Acknowledgement: Bu makale 8-9 Mart 2018 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı'nda (International Conference on Contemporary Women's Studies) sözel bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abalı, S. (2006). *Boşanmak İçin Başvuran Kadınların Evlilikteki Cinsel Yaşamlarını Boşanma Nedeni Olarak Görme Durumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul,
- Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Amato, P. R. ve Cheadle, J. (2005). The long reach of divorce: Divorce and child well-being across three generations. *Journal of Marriage and Family*, 67 (1), 191-206.
- Amato, P. R. ve Previti, D. (2003). People's reasons for divorcing: gender, social class, the life course, and adjustment. *Journal of Family Issues*, 24 (5), 602-626.
- Arpacı, F. ve Tokyürek, S. (2012). Boşanmış bireylerin yeniden evlilik konusundaki görüşlerinin incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 31, 1-15.
- Aybey, S. (2015). Aile ve dini rehberlik bürolarına gelen sorular ışığında kadınların boşanma nedenleri (Ege Bölgesi Örneği), *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (4): 104-126.

- Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal değişme sürecinde evlenme ve boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2), 117-126.
- Bohannon P (1970). The six stations of divorce. Divorce and after Paul Bohannon (Ed), Garden City, New York, Doubleday and Company, Inc., s.33-62.
- Can, Y. ve Aksu N. B. (2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 888-902.
- Clarke-Stewart, A. ve Brentano, C. (2006). *Divorce: Causes and Consequences*. New Haven and London: Yale University Press.
- Coontz, S. (2007). The origins of modern divorce. *Family Process*, 46(1), 7-16.
- Demirci, M. S. (2015). *Toplumsal cinsiyet açısından yeniden evlenmeler: kadın ve erkekler gözünden niteliksel bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Doğan, Ş. (2016). Boşanma nedenlerine yönelik tutumlar: boşanmayı artırıcı veya engelleyici faktörlere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (4), 991-1011.
- Mişe, M. A. (2015). *Boşanmanın sosyo-psikolojik ve dini sebepleri ve sonuçları üzerine sosyolojik bir araştırma: Uşak ili örneği*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Oruç, E. S. ve Kurt, A. (2009). Erzurum ve Bursa müftülüklerine 2005-2008 yıllarında gelen sorular ışığında kadınların boşanma talebinin nedenleri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 299-325.
- Özabacı, N., Gamsız, Ö., Biçen. B. Ş., Altınok, A., Dursun, A., Sandıkçı, Ç., Altunbaş, T. ve Ağcagil, Y. (2015). Boşanmış kadınların umutsuzluk düzeyleri ve sosyal destek alma durumları. *Journal of Human Sciences*, 12 (1), 436-479.
- Öztürk, Ö. (2010). *Genel Boşanma Sebepleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özügürlü, K. (2006). *Eşlerde Problem Çözme. Ana – Baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sağlam, M. ve Aylaz, R. (2017). Çeşitli değişkenler açısından boşanmış bireylerin özellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (51), 584-590.
- Salman, Ö. (2011). Aile birliğinin korunmasında aile içi şiddetin önlenmesine yönelik kamusal politikalar. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 1-32.
- Sarpkaya, O. A. (2013). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: Van örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (26), 30-50.
- Sucu, İ. (2007). *Boşanmış kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrası toplumsal kabulleri (Sakarya ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Süleymanov, A. (2010). Çağdaş türk toplumlarında aile ve evlilik ilişkileri. *Aile ve Toplum*, 11 (5), 7-17.
- Şendil, G. ve Kızıldağ, Ö. (2005). *Evlilik çatışması ve çocuk* (1. Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.s:118.

- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ATHGM). (2014). Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler ve Öneriler. Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07, İstanbul: Çizge Yayıncılık.
- Taş, E. (2014). Evlilik göçüyle Türkiye'den Belçika'ya gelen gelinler ve boşanma sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 217-235.
- Türk Medeni Kanunu (TMK) (2001). 4722 Sayılı Medeni Kanun Değişikliği. 24607 No'lu Resmi Gazete. 8 Aralık 2001.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2017a). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri. Erişim: 25.05.2018, www.tuik.gov.tr.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2017b). Aile Yapısı Araştırması, 2016. Erişim: 25.05.2018, www.tuik.gov.tr.
- Uçan, Ö. (2007). Boşanma sürecinde kriz merkezine başvuran kadınların retrospektif olarak değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10 (1): 38-45.
- Uçar, O. (2011). *İzmir aile mahkemelerinde boşanma davası görülen kadınların eş şiddetine maruz kalma durumu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı, İzmir.
- Uğur, S. B. (2014). Günümüzde kadının boşanma deneyimleri: akademisyen kadınlar üzerine bir araştırma. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4 (2), 293-326.
- Vasudevan, B., Geetha D. M., Bhaskar, A., Areekal, B., Lucas, A. ve Chintha. (2016). Causes of divorce: a descriptive study from Central Kerala. *Journal of Evolution of Medical and Dental Sciences*, 4 (20), 3418-3426.
- Wolfinger, N. H. (2003). Parental divorce and offspring marriage: Early or late? *Social Forces*, 82, 337-354.
- Yodanis, C. (2005). Divorce culture and marital gender equality: a cross-national study. *Gender & Society*, 19, 644-659.